

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL III.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő
Deák Péter

Írta

Ádány Tamás, Badó Attila, Békés Ádám, Benke József, Czeti István,
Földi András, Hamza Gábor, Király Miklós, Koi Gyula, Kukorelli István,
Landi Balázs, Pókecz Kovács Attila, Sándor István, Schweitzer Gábor, Szabó Béla,
Szabados Tamás, Szoboszlai-Kiss Katalin, Tóth J. Zoltán, Váczi Péter

ISBN 978 963 664 066 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.
www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

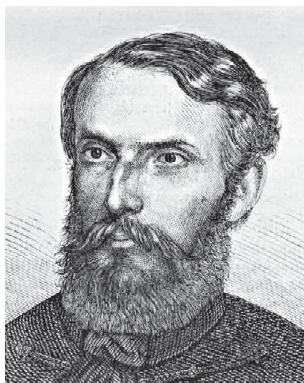
© Hamza Gábor, 2024
© Akadémiai Kiadó, 2024

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Kovács Natália
Olvasószerkesztő: Rácz Attila
Nyomdai előkészítés: Mocsonoky Gábor
Fedélterv: Markó Natália
Termékmenedzser: Egri Róbert
Nyomdai munkálatok: Sowa Sp. z o.o.
Megjelent 24,67 (A/5) ív terjedelemben

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Récsi Emil (1822–1864), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Récsi Emil, Magyar Tudományos Akadémia (Magyar Tudós Társaság) levelező tagja, egyetemi tanár a közigazgatási jog, az alkotmányjog, a római jog, a pénzügyi jog (adó- és illetékjog) területén egyaránt országos tekintélynek örvendő tudós volt.

Récsi Emil (1822. november 17., Kolozsvár – 1864. június 1., Pest) erdélyi magyar kismemesi család sarja volt, mely a salinei előnevet (praedicatum) viselte. Édesapja Récsi Emil számvevőség építészeti számtisztje, tiszttviselője, édesanyja Brencsán Julianna volt. Récsi Emil csodagyermeknek számított. Ötévesen kilenc hónap alatt olyan kiválóan megtanult zongorázni, hogy később az erdélyi szász zongoraművésszel, a tizenöt évesen elhunyt Carl Filtschcsel állították párhuzamba. Tizenhárom éves volt, amikor befejezte gimnáziumi tanulmányait Kolozsváron. Tizenöt évesen lett a szinte még gyermek Récsi bölcsészettudományi doktor. Ezenfelül neves sakkjátékos is volt. Szén József, az első, nemzetközileg is ismert hazai reformkori sakkozó és Erkel Ferenc mellett kora vezető játékosa volt Magyarországon.

Récsi 1837-től 1839-ig Kolozsvárott folytatott jogi tanulmányokat. 1841-ben ügyvédi vizsgát tett. Eközben műfordítói hajlamai is szárnyra kaptak. 1841-ben és 1842-ben Georges Sand és Eugène Sue regényeit fordította franciáról magyarra.

Lefordította és 1842-ben és 1844-ben két kötetben adta közzé Jeremy Bentham (1748–1832) francia nyelven megjelent háromkötetes könyvét *Polgári és büntető törvényhozási értekezések I-II. (Kolozsvár, 1842–1844.)* címmel. [Az eredeti mű: Jeremy Bentham – Étienne Dumont (éd.): *Traité de législation civile et pénale, Précédés des principes généraux de Législation et*

d'une Vue d'un Corps complet de Droit. Terminés par un essai sur influence des terms et des lieux relativement aux lois I–III. (Paris, 1802)]. Később fordított angol, francia és német regényeket is. Charles Dickens, ifjabb Alexandre Dumas, Gustav Freytag, valamint William Makepeace Thackeray neve említendő. Récsi fordítóként kilenc regényt jegyzett.

1846-ban tette le első jogi doktori szigorlatát, és már ekkor egyházjogot és statisztikát tanított helyettes tanárként Kolozsváron Huber Ferenc megüresült helyén a római katolikus líceumban. Közben Doboka megye és Marosszék táblabírája is volt. 1847. október 27-én Josef Kudler bécsi politikaprofesszor (mai szóval: államtudományi professzor) javaslatára a 25 esztendőes Récsit a politika tanárává nevezték ki. Ebben szerepet játszott egy pályázatra írt, sajtóüggyel foglalkozó tanulmánya is. 1848-tól Eötvös József mellett miniszteri titkár volt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, ahol a Felsőoktatási Osztályon dolgozott. 1848. június 13-án pápai felmentvény alapján nőül vette unokahúgát, Brencsán Polyxénát. Eötvös a feloszlott osztályról áthelyezte volna a Pénzügyminisztériumba, de a szónak nem volt már foganatja, így Récsi Emil elvesztette állását. 1850-ben Anton Kudler politikai gazdaságtani művét németről magyarra fordította. Anton Geringer császári biztos a mű fordításáért illő tiszteletdíjat utalt ki számára.

Geringer 1850-ben Récsi Emilt a Pesti Királyi Tudományegyetem újonnan alakult Állam- és Igazgatási Jogi Tanszéke helyettes tanárának bízta meg.

Récsi Emil 1850. február 18-án tartotta első egyetemi előadását. Német nyelvű előadása nyomtatásban is megjelent *Erinnerungsrede womit die am 18 Februar d. J. (1850.) in der juridischen Facultät der königliches ungarisches Landes-Universität begonnenen Vorlesungen aus der politischen Gesetzkunde Emil von Récsi eröffnet hat* (Buda, 1850) címmel. Ebben az előadásban az oktrojált alkotmányról szólt, a Habsburg monarchia átalakulását áttekintve a megállapított jogelvek alkalmazását, az ezek talaján létrehozott közigazgatási szervek fontosságát emelte ki. 1852. január 19-től rendes tanárrá nevezték ki. Mivel még ekkor sem fejezte be jogi tanulmányait (ennek oka a forradalom és szabadságharc, illetőleg számos elfoglaltsága lehetett), így ezért a hátralévő szigorlatok elengedésével és vitatkozás nélkül (a doktori írásmű feletti vita nélkül) avatták jogi doktorrá 1853. július 9-én. Osztrák alkotmányjogot, illetve közigazgatási jogot, valamint pénzügyi jogot tanított.

Pauler Tivadar (részben pontatlanul) megjegyzi, hogy Reviczky József, Huber Ferenc kísérletein, és Zsoldos egy-két írásán kívül a közigazgatási jognak alig akadt tudományos művelője hazánkban, ellentétben például Franciaországgal, ahol már ekkorra a jog egyik legfontosabb és legterjedelmesebb ága lett a közigazgatási jog. (Szükséges felhívni a figyelmet,

hogy Récsi kortársa, Zsoldos Ignác akadémikus az első magyar nyelvű, igen terjedelmes közigazgatási jogi tárgyú monográfia alkotója volt, melyben a korabeli magyar közigazgatás legtöbb feladatát ellátó szolgabírói hivatal kérdéseit részletesen, magas színvonalon mutatta be. Továbbá a korábbi korszak reprezentánsai, Reviczky, Huber, valamint Rosos Pál latin nyelvű, sok tekintetben önálló munkássága a scientia politico-cameralison, vagy más néven Polizeiwissenschafton, azaz tartalmilag a XVIII. századi, rendészeti fókuszú, de a szociális-kulturális, gazdasági és adóigazgatást is vizsgáló közigazgatás-tudományon belül egyes pontokon az erős közjogias nézőpont miatt a francia és a német fejlődésen is egyes pontokon túlmutatva már a közigazgatási jogi gondolkodást előlegezte meg.)

Récsi Emil a fent említett szerzőkhöz képest azonban a közigazgatási jogot először adta elő hazánkban az egyetemen, és négykötetes, 1500 oldalnál is terjedelmesebb, *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra* című, a korabeli osztrák jogdogmatika eredményeit és a szakigazgatási rendszer teljes körét bemutató közigazgatási jogi tárgyú magyar nyelvű nagy-monográfiája is emléket állít neki. Az osztrák és a német szerzők munkáit (melyekre erősen támaszkodott) abban részben felülmúlta, hogy a német jogirodalom mellett a franciát és az angolt is jól ismerte. (Példának okáért az általa olykor szövegszerűen is idézett nemzetközi jogi szerződések a korban francia nyelvűek voltak). De bemutatta az alapvetően ekkor még latin nyelvű jogművelésen alapuló magyar közjogi és közigazgatási jogi jogintézményeken túl Habsburg Birodalom kevésbé hangsúlyozott, cseh, galíciai és lombard-velencei joggyakorlatát is (előbbieket német, utóbbit olasz nyelvű források alapján), ami egészen kivételes összehasonlító jelleget kölcsönzött magyar nyelven írott művének, mivel a német munkák ezekkel a területekkel nem, vagy alig foglalkoztak. Gyakorlatilag őt kell az első magyar közigazgatási jogot oktató professzornak tekintenünk, aki elhivatottan művelte tudományszakát. (Míg az első magyar közigazgatási jogtudós Zsoldos Ignác akadémikus volt.) Wenzel Gusztáv a pozitív közigazgatási tan, azaz a jogpozitivist közigazgatási jog művelőjeként méltatja munkáját. Megjegyzendő, hogy az osztrák jogdogmatika vagy az ügyvitel („ügyrendtartás”) elveit és alapjait Récsi Emil máig terjedő hasznosíthatósággal, modern szemléletben, alapkérdéseket ritka mély tudással és világossággal magyarázva írta le.

A jog- és államtudományi tanulmányok fő tantárgyai a magyar közigazgatási jog és közjog helyett később a Bach-korszakban az osztrák alkotmányjog, továbbá a német-osztrák jogtörténet, jogbölcsélet és osztrák magánjog lett. Ezek államvizsgatárgyak voltak, azonban ezek köréből a magyar közigazgatási- és pénzügyi jogot onnan kiszorították. Ezért a professzor

kérelmezte, hogy római jogot is taníthasson. Kérelmének helyt adtak, de a római jogot csak németül adhatta elő. Hogy a magyar jogászfik előrehaladását segítse, Adolf Scheurl német nyelvű római jogi kézikönyvét magyarra fordította. Földi András szerint későbbi, Puchta nyomán készült római jogi tankönyvfordításának érdeme, hogy a Történeti Jogi Iskola szemléletmódját először közvetítette autentikusnak tekinthető formában. Récsi Emil 1858. december 15-én lett a Magyar Tudományos Akadémia V. (Törvénytudományi) Osztályának levelező tagja. Székfoglaló értekezése 1859. május 23-án hangzott el *A jogtudományról, mint a jogtételek forrásáról* címmel. A székfoglaló előadás még 1859-ben nyomtatásban is megjelent az *Akadémiai Értesítő*-ben.

1861–62-ben a Pesti Királyi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának prodekánya volt. Közben közgazdaságtannal (politikai gazdaságtannal) is foglalkozott. 1862-ben betegségében az Istenhegy levegőjének köszönhetően ugyan javulás állott be nála, de később vérhányási rohamot kapott, mígnem fiatalkora óta egyre súlyosbodó tüdőbaja halálát nem okozta. Könyvtára a marosvásárhelyi Teleki Tékaé lett, gyűjteménye zömmel jogi könyvekből állott. Récsi Emil a korban nagynak számító könyvtárát, a 800 kötetből álló zömmel jogtudományi kollekciót a marosvásárhelyi Teleki Téka 1864-ben vette meg 1800 forintért.

Récsi Emil korai elhunytja miatt időben sajnálatosan szűkre szabott életműve a XXI. században is figyelmet érdemel.

Koi Gyula

Récsi Emil főbb munkái

Erinnerungsrede womit die am 18 Februar d. J. (1850) in der juridischen Facultät der königlichen ungarischen Landes-Universität begonnenen Vorlesungen aus der politischen Gesetzkunde Emil von Récsi eröffnet hat. Ofen, 1850. Egyetemi Nyomda, 1850, 15.; *A telekadó rendszere Magyarországhon az 1850. márc.[ius] 4-iki cs.[ászári] pátens szerint.* Pest, Emich Gusztáv, 1850, 158, 4 t.; *Az ausztriai birodalom közönséges és a koronaországok különös alkotmányjogának alaprajza. Vezérfonalul hallgatói számára.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1851, 229.; *Tökéletes útmutató az ideiglenes bélyegtörvényhez, és minden eddig megjelent utólagos rendelethez, betűsorozatos rendben a közvetlenül fizetendő illetékek kiszabására és beszédésére rendelt hivatalok táblázati átnézetére.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1851, 165 (5).; *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra I. Az összes közigazgatási szervezet és az államszolgálati viszonyok rendszeres előadása.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1854. xii, 396.; *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állá-*

sa szerint különös tekintettel Magyarországra II. *A politikai és rendőri közigazgatás ügyei.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1854, viii, 355.; *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra III. Rendőri közigazgatás (vége). Közoktatási ügyek.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1854. viii, 347.; *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra IV. Földművelési, ipar-, kereskedelmi és közlekedési ügyek; tökéletes betűsoros tárgymutatóval az egész munka tartalmáról.* Pest, Heckenast Gusztáv, 1855. viii, 408.; *Magyarország közjoga, amint 1848-ig, és 1848-ban fennállott.* Buda-Pest, Pfeiffer Ferdinánd, 1861. iv, 530. (1); *A római jog rendszere, tekintettel mai alkalmazhatóságára.* Vázlatban Puchta Fr.[igyes] Gy.[örgy] [Georg Friedrich Puchta] után. Pest, Emich Gusztáv, 1862, 276.; *A római jog elemei, tekintettel a történeti fejlődésre,* Scheurl Adolf [Adolf Scheurl] után. Pest, Emich Gusztáv, 1864. viii, 275.; *Magyarország közjoga.* Kiad. [átd.] Löw Tóbiás. Második [átd. és bőv.] kiadás. Budapest, Pfeiffer Ferdinánd, 1869. xv, 545. és *Magyarország közjoga.* Kiad. [átd.] Löw Tóbiás. Harmadik [átd. és bőv.] kiadás. Budapest, Pfeiffer Ferdinánd, 1871. xvi, 564.

Felhasznált irodalom

Wenzel Gusztáv: *Emlékbeszéd, melyet néhai Récsi Emil... felett 1865. év július hó 13-án az egyetem nagy dísztermében tartott--.* Buda, Egyetemi Nyomda, 1865. 3-20.; Pauler Tivadar: Récsi Emil. (Emlékbeszéd). In: Pauler Tivadar: *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez.* Budapest, MTA, 1878, 257-273.; Szinnyei József: *Récsi Emil* [címszó]. In: Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái XI. Popeszkú-Ribay.* Budapest, Horánszky Viktor, 1906. 646- 651.; Eckhart Ferenc: *A jog- és államtudományi kar története 1667-1935.* Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1936, 406-407.; Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976, 13-14.; Szaniszló József: *A közigazgatástudomány oktatásának és tanszékeinek története az ELTE Jog- és Államtudományi Karán 1777-1977 között I.* Budapest, ELTE ÁJK Államigazgatási Jogi Tanszék, 1977, 151-165.; Fazekas Marianna: *A politico-cameralis tudományok oktatásának 225 éve.* In: Takács Péter (szerk.): *A jogászképzés múltja, jelene és jövője. Ünnepi tanulmányok, konferencia-előadások, kerekasztal-beszélgetések.* Budapest, ELTE ÁJK, 2003, 98-99.; Szamel Lajos: *A magyar közigazgatástudomány.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977, 35-36.; Földi András: *Adalékok a történeti jogi iskolának a magyar jogi romanisztikára gyakorolt hatásának kérdéséhez.* Budapest, szerzői kiadás, 2003. http://zeus.phil-inst.hu/recepcio/htm/7/702_belső.htm; Koi Gyula: *Récsi Emil, az első magyar közigazgatási jogtudós.* Közigazgatás-tudományi Szemle 2 (2008) 3-4. sz. 159-164.; Koi Gyula: *Récsi Emil (1822-1864).* In: Koi Gyula: *Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája.* Budapest, Nemzeti Közszerzői Kiadó, 2013. 47-72.; Koi Gyula: *Récsi Emil.* In: Koi Gyula: *A közigazgatás-tudományi nézetek fejlődése. Külföldi hatások a magyar közigazgatási jog és a közigazgatástan művelésében a kameralisztika időszakától a Magyary-iskola koráig.* Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, 2014, 141-170. és Koi Gyula: *Récsi Emil (1822-1864).* In: Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): *Magyar jogtudósok V. Ungarische Rechtsgelehrte V.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015, 47-60.